

שיפסול את המקוה, אם ניתנו בה שלשה לוגים יין תחילה.

ומקשינן: והתני רבי חייא: שלשה לוגין מים שנתערב בהם יין ונראין כיון, הורידו את המקוה, הסירו ממנה את חזקת⁽²²⁾ כשרותה, והיא נפסלת על ידם.

ומתרינן: אמר רבא: לא קשיא!

הא דאמר רב יהודה אמר רב, שהולכים אחרי המראה, היינו כשיטת רבי יוחנן בן נורי.

ואילו הא דרבי חייא, הסובר שאין הולכים אחר המראה, היינו כשיטת רבנן.

ומצינו שנחלקו בזה, דתנן: שלשת לוגין מים, חסר קורטוב, מעט מים, שלא היו שם שלשה לוגים מים מלאים, שנפל לתוכן של

א-ת

המים קורטוב מעט יין, והשלים קורטוב היין את המים לשיעור של שלשה לוגים, וכעת מראיהן של שלשת הלוגים, שמעורב בהם מעט יין, הוא כמראה היין, ונפלו למקוה — לא פסלוהו.

משום שבמים עצמם אין שלשה לוגין שלמים של מים.

ולא זו בלבד, שהיה מראה המים כמראה יין, שאז אינם פוסלים, אלא —

וכן הדין אפילו בשלשה לוגין מים, חסר קורטוב, שנפל לתוכן קורטוב חלב, שהוא לבן, ומעט ממנו אינו משנה את צבע המים, והשלים קורטוב החלב את המים לשלשה לוגים, ומראיהן של שלשת לוגי המים כמראה מים, ונפלו למקוה — לא פסלוהו.

משום שבמים עצמם אין שלשה לוגים

מכך ששם של מי המקוה תלוי איך קוראים להם בני אדם. ולכן, אם יש למקוה מראה יין הוא נפסל, היות שהשם קובע מהם המים הנראים.

אך בגזירת שלשה לוגין, שאין היא גזירת הכתוב, מה שאין פוסלים מים עם מראה יין, אינו מחמת שם, אלא מפני שלא גזרו בהם רבנן. וטעמם, היות ולשלשת הלוגים הללו אין מראה מים אלא מראה יין, אין זה נראה כמוסיף מים שאובים למקוה.

ולכן הקשה רב כהנא, אם כן, אף במי צבע לא יגזרו חכמים, לפי שאינם נראים כמים.

22. הפני יהושע הוכיח מרש"י בשבת [טו], שאין לומר שמדובר כאן במקוה שיש בו ארבעים סאה, ושלשה לוגין פוסלין אותו [כשיטת הרשב"ם בב"ב ס"ו]. אלא הכוונה,

ולכן נפסלת המקוה כאשר ניכר בה מראה היין, ולכן אין שלשה לוגים מים שהתערב בהם יין, וניכר בהם מראה היין, פוסלים את המקוה, לפי שבטל מהם שם מים על ידי מראה היין.

[ובתוך מי המקוה לא ניכר מראה היין, כי שלשת הלוגים של מים המעורבים ביין אינם נותנים מראה יין בכל המקוה].

ואם כן, מה הקשה רב כהנא על מה שאמר רב יהודה בשם רב?

ותירץ הגר"ש רוזובסקי, על פי דברי הראב"ד, ששינוי מראה פוסל רק במקוה ולא במעיין. ומוכח מדברי הראב"ד, שלדעתו אין הפסול של שינוי מראה משום חסרון המים, אלא גזירת הכתוב היא.

ולכן חילק רב כהנא בין פסול מראה של המקוה, ובין מראה יין בשלשה לוגים מים.

שפסולו של "מראה יין" במי המקוה נובע

מלאים של מים.

כלומר, אין הבדל בין אם נראים שלשת הלוגים כמים, או כיון. כי לעולם אין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא אם כן יש במים עצמם שלשה לוגים מים.

זו דעת רבנן.

ורבי חייא דייק ממשנה זו, שהסיבה היחידה המונעת את פסול המים היא העובדה שאין שלשה לוגים שלמים של מים שאובים. אבל אם היו שלשה לוגים מים שלמים, הרי אף אם היה מראיהן כיון, הם פוסלים את המקוה, ואין הולכים אחר המראה בין לקולא ובין לחומרא.

רבי יוחנן בן נורי אומר: הכל הולך אחר המראה.

ומים שיש להם מראה יין לא פוסלים מקוה, ואף אם יש בהם שלשה לוגין מים בפני עצמם.

וכמוהו סובר רב.

וכמו כן הוא סובר להיפך, לחומרא, שאם נפל קורטוב חלב לתוך מים ונראה הכל כמים, מצטרף החלב להשלים את השיעור לשלשה לוגים של מים לפסול המקוה בתחילה. כי לפיו הכל תלוי במראה, בין לקולא ובין לחומרא.

ומקשינן: כיצד אמר רבא בודאות, שדינו של רב הוא מחלוקת תנאים?

והא מיבעיא בעי לה רב פפא, הסתפק בדבר זה, האיך ביאר רב משנה זו, וכשיטת מי אמר את דינו, שמים הנראים כיון אינם פוסלים, האם לדברי הכל אמר זאת, או שמא נחלקו תנאים בדבר, ונקט רב את דינו כאחד התנאים בלבד.

דבעי רב פפא: האם רב, תני היה שונה במשנה כגירסתנו בדברי תנא קמא, שאנו גורסים "חסר קורטוב" ברישא, לגבי שלשה לוגין שנפל לתוכם קורטוב יין. והיינו, שרק משום חסרון הקורטוב לא פוסלין המים לתנא קמא.

אבל שלשה לוגין מים, לתנא קמא, פסלי אף אם הם נראים כיון. ונמצא שלדעת תנא קמא הכל תלוי רק במציאות של שלשה לוגים מים ולא במראה המים.

ואתא רבי יוחנן בן נורי למימר: הכל הולך אחר המראה, בין לקולא ובין לחומרא, ולפי זה הוא חולק על תנא קמא מן הקצה אל הקצה.

ורב, דאמר את המימרא הקודמת, סבר כרבי יוחנן בן נורי, שהולכים אחר המראה, ומראה יין לא פוסל.

וזה, כדברי רבא, שתלה את דעת רב בשיטת רבי יוחנן בן נורי.

או דלמא, רב לא תני "חסר קורטוב" ברישא, לגבי יין שהתערב במים, אלא מדובר בשלשה לוגים שלמים של מים שאובים שהתערב בהם יין. ובכל זאת הם אינם פוסלים את המקוה כיון שמראיהן

שבשעת נפילת המים השאובים לא היו עדיין במקוה ארבעים סאה כשרים, שאז נפסל המקוה

כמראה יין.

ולפי זה נמצא, שגם תנא קמא מודה, שלקולא, הולכים אחר המראה. ואם כן, לדברי הכל שלשה לוגין מים שנראים כיון אינם פוסלים את המקוה מחמת שאינם נראים כמים.

ורבי יוחנן בן נורי כי פליג, רק אסיפא הוא דפליג!

דהיינו, שאינו חולק על תנא קמא אלא רק לגבי הסיפא, שמדובר בה בשלשה לוגים מים שאובים חסר קורטוב, שנפל לתוכן חלב. ושם סובר תנא קמא שאין החלב משלים את המים לשלשה לוגים, על אף שמראה שלשת הלוגים המעורבים הוא כמראה מים, היות וכדי לפסול את המקוה צריך שיהיה שיעור מלא של שלשת לוגין מים, ולא די במראה מים כדי להשלים את השיעור, כי אין הולכים אחר המראה לחומרא.

ובזה חולק רבי יוחנן בן נורי על תנא קמא, וסובר שהכל הולך אחר המראה, בין לקולא ובין לחומרא, ולדעתו מצטרף החלב להשלים את שיעור שלשת הלוגים של מים שאובים לפסול המקוה, כיון שיש כאן מראה מים של שלשה לוגים.

ורב דאמר ביין, שאין פוסלין אפילו שלשה

לוגין מים הנראים כיון, שיטתו היא כדברי הכל. כי כאמור, בין תנא קמא ובין רבי יוחנן בן נורי, סוברים שצריך שיהיה במים גם מראה מים כדי לפסול.

וכיון שרב פפא הסתפק בדבר, מנין לו לרבא שרב הולך רק בשיטת רבי יוחנן בן נורי, ולא כדברי הכל?!

ומתריצין: אכן, **רב פפא מיבעיא ליה אם רב יכול לומר דבריו כדברי הכל.**

אך **לרבא פשיטא ליה** (1) שרב דעתו היא רק כרבי יוחנן בן נורי.

והוא גורס ברישא, ביין שהתערב במים, "חסר קורטוב", וסובר שלתנא קמא אין הולכין אחר המראה כלל, ורק משום שחסר בשלשה לוגין מים הם אינם פוסלין את המקוה. ובוזה חולק עליו רבי יוחנן בן נורי, ורב פסק כמוהו.

אמר רב יוסף: אני תלמידו של רב יהודה, ולא שמיעא לי האי שמעתא שאומרים עתה בשמו, שאמר בשם רב, ששלשת לוגין מים שמראהן כיון, אינם פוסלין את המקוה!

ותמיהה זו של רב יוסף, באה מפני מחלתו, שבעקבותיה שכח תלמודו.

ולכן **אמר ליה אביי**, תלמידו של רב יוסף:

בהלכות מקואות [סימן כ], וכן השו"ע [יו"ד ר"א סכ"ג], פסקו כולם שהלכה כרב, שאם נפל לתוכן של שלשה לוגים מים שאובים, קורטוב יין, ומראהן כיון, אין הם פוסלים את המקוה. ובסיפא, כשהשלים קורטוב של חלב את שלשת הלוגים, ומראהן כמים, פסקו כתנא

מחמת שלשת לוגי המים השאובים מחזקת כשרותו, לפי שעד עתה יכלו להשלימו לארבעים סאה, וכעת אינו ראוי עוד לצירוף.

1. הרמב"ם [פ"ז ממקואות ה"ן], והראב"ד בספרו בעלי הנפש [שער המים], והרא"ש

את אמרת לה ניהלן לשמענתא זו בשם רב יהודה.

והכי אמרת ניהלן, כששנית לנו במסכת מקואות משנה זו של שלשה לוגין, אמרת לנו עליה את המימרא של רב יהודה, שאמר בשם רב.

וביארת לנו, שרב אמר דבריו כדברי הכל, משום דרב לא תני במשנה "חפר קורטוב" ברישא, ולמד שטעמו של תנא קמא שלא פוסלין במקוה, אינו משום החסרון בשיעור שלשת לוגין במים, אלא משום שאין מראיהן כמים, אלא כין.

ולכן למד, שרבי יוחנן בן נורי רק אסיפא פליג, בחסר קורטוב ונוסף לו חלב, שתנא קמא אמר שאין פוסלין, כי יש חסרון שיעור במים, ואילו רבי יוחנן בן נורי סבר שפוסלין משום שמצטרף החלב למים, כל עוד נשאר מראיהן כמים.

ורב, דאמר שלשה לוגין מים שנראים כין

אינם פוסלין, כדברי הכל אמר.

ועתה מביאה הגמרא עוד מימרא שאמר רב יהודה בשם רב:

ואמר רב יהודה אמר רב: חבית מלאה מים, שנפלה תכולת המים לים הגדול, אדם טמא החובל שם במקום שנפלו מימי החבית – לא עלתה לו טבילה!

משום דחיישינן לשלשה לוגין מים שאובין מהחבית שלא יהיו במקום אחד.

ואף שלא נפסל הים כולו, חיישינן שמא בא ראשו ורובו במים שאובין במקום נפילת מימי החבית, ונפסל האדם הטובל בהם לאכילת תרומה.⁽²⁾

לפי שגזרו חכמים על רחיצה בשלשה לוגים מים שאובים [בין בטבילה ובין בשפיכה על ראשו וגופן] שיפסלו את האדם הטהור מלאכול בתרומה, מפני שהיו רוחצין במים שאובין אחר הטבילה, וחששו חכמים

מקואות, שרב סובר גם כרבי יוחנן בן נורי, והיינו שגם למראה יש חשיבות. אך לדעתו אין המים פוסלים אלא רק אם יש בהם שיעור שלם של שלשה לוגים מים, כרבנן.

ומדקדקים כן ברש"י, שכתב שלרוב פשיטא ליה דרב קפיד נמי אחזותא, כרבי יוחנן בן נורי.

2. כך פירש רש"י. והקשה הרמב"ן, אם כן, למה אמרו ש"לא עלתה לו טבילה", דמשמע שהוא מטמא תרומה, והרי גזירה זו אינה אלא לפסול את התרומה מדרבנן. ואף באדם טהור הטובל במים שאובים נאמרה גזירה זו.

והריטב"א הקשה עוד, הרי האדם טבל וכבר נטהר מטומאתו, אלא שהתחדש בו פסול אחר,

קמא, שאינם פוסלים את המקוה כי אין כאן שיעור מלא של שלשה לוגים מים, אלא בצירוף קורטוב החלב.

והקשו האחרונים, שהרי למסקנת הסוגיה, רב גורס שהרישא מדברת בשלושה לוגים מים חסר קורטוב, ולרבנן הולכים אחר השיעור.

ואילו רב סובר כרבי יוחנן בן נורי, שהולכים אחר המראה, ואין המים פוסלים, בגלל שהמראה של שלשת הלוגים בצירוף קורטוב היין, הוא כמראה יין.

ואם כן, בסיפא צריך לפסוק גם כן כרבי יוחנן בן נורי שפוסלים, משום ששלשת הלוגים בצירוף החלב נראים כמים.

וכתב הגרעק"א בתוספותיו על משניות

תניא נמי הכי, שמשקים שנפלו לים, חוששים להם שמא נשארו במקום אחד ולא התערבו במי הים.

דתניא בתוספתא [מקואות ה ה]: **חבית מלאה יין שנפלה לים הגדול, הטובל שם – לא עלתה לו טבילה.**

וטעמו של דבר, (4) כי שמא היין שהיה בחבית, עדיין עומד שם במקום אחד, ולא התערב עדיין במי הים, ונמצא שהוא טבל ביין, ולא במים, ולא עלתה לו טבילה.

שיטעו אנשים, ויעשו עיקר את הרחיצה במים שאובין, ולא יטבלו במקוה עצמה.

ודוקא בנפלו המים לים הגדול לא יטבל שם, משום דחיישינן שמא נשארו המים במקום אחד, משום דקאי וקיימא, שעומדים המים השאובים במקומם ואינם מתערבים מיד במי הים, לפי שאין בים זרימה ותנועה רבה. (3)

אבל אם נפלו המים לנחרא בעלמא, לא חיישינן שמא נשארו המים השאובים עומדים במקום אחד, מפני שהנהר זורם, ומערבן במי הנהר.

מדובר שנפלה בשלימותה. ובחזון יאיר [ק"י] ביאר דבריו, שאם באים אל המקוה בשפיכה הם מתערבים יפה, ואילו בחבית מדובר באופן שהיא נשברה בתוך הים, ולכן רק באופן שכזה יש לחוש שמא עומדים מי החבית כשהם מרוכזים יחד בתוך מי הים, ואינם מתערבים עמהם.

ובכך תירץ מה שהקשו לו, איך מועילה כל תערובת של מיעוט איסור ברוב היתר של לח בלח, להתיר, הרי המתערב עומד במקומו, ומועילים לכך כל החילוקים שהוזכרו.

4. המאירי כתב, שהטעם הוא מפני שהוא טובל בשאובין. וגרס טעם זה אף בגירסתו כרש"י כאן, שמדובר בחבית של יין. והוא תמוה, שהרי לפי רש"י, שמדובר בחבית יין, אין צורך לפסול משום מים שאובים, כי אין כאן מים כלל. וכן בתוספתא לא הובא טעם זה של המאירי. וכן משמע ברמב"ן, וכן הוא ברש"י ובמהר"ם, ועוד.

והעובדה שהיין נמצא במי הים ויש כאן חיבור של "השקה" ביניהם [ואפילו יש כאן

ואיך אמרינן בסמוך שמעמידין אותו ב"חזקת טומאתו"?

ולכן פירשו, שחיישינן שמא אחד מאבריו לא בא אלא במים אלו, שאינם ראויים לטבילה. ולדבריהם הא דנקט דוקא ג' לוגין, היינו שכמות זו אינה מתערבת.

3. ודנו הראשונים, במה שונים מים שאובים הנופלים למקוה, שאינם פוסלים אותה, ואין "חוששים" שמא טבל הטמא במים השאובים המרוכזים יחד, ממים הנופלים לים, שיש לחשוש שהטמא טובל בהם?

וכתב הריטב"א שהראב"ד פירש בשם ר' משה הדרשן, שהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים, ואין המים המתוקים שנפלו לתוכם מהחבית מתערבים בהם.

ובמאירי הביא חילוק בין מים צלולים ועכורים.

ועוד כתב, שמדובר שטבל בהם מיד כשנפלו לים, שעדיין לא התערבו במי הים. אך הטובל אחר שעה, כטובל במקוה שנתערבו בו מים שאובים, שכבר נעשו המים כים או כמקוה.

והכסף משנה [פ"ו ה"י] כתב, שבחבית

לכן לא עלתה לו טבילה.

אבל **הבא**, בככר תרומה שנפלה אחרי טבילתו למקום נפילת היין, לא נטמא את הככר מספק, לפי שיש לומר **אוקי** לככר התרומה **אחזקה** שהיתה טהורה, ומקום נפילת היין טמא רק מספק, שהרי יש גם לומר שנע ממקומו, ונפל הככר למי הים.

ולכך **קא משמע לן** התנא בתוספתא, שאף במקום חזקת טהרה, חיישינן שהיין עומד במקומו, והככר טמא מספק.

מתניתין:

א. עדים שאמרו: **מעידין אנו באיש פלוני, שחייב לחבירו מאתיים זוז, ונמצאו זוממין** — לוקין על שעברו בלאו "לא תענה ברעך עד שקר", **ומשלמין** ממון זוממו להפסידו מאתיים זוז.

ואין הם נפטרים בעונש אחד. כיון שלא השם, המקרא, **המביאן לידי מכות** [לא תענה ברעך עד שקר], **מביאן לידי תשלומין**. כי עליהם הוא מתחייב מהמקרא "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו",

וכן בכר של תרומה שנפל שם למקום היין, שטבל בו האדם הטמא, ולא נטהר, **טמא** הככר, משום שחוששים שמא היין עדיין עומד במקומו, ונטמא על ידי האדם הטמא שטבל בו, וחזר היין וטימא את ככר התרומה.

ומוכח מכל הברייתא הזאת, שדנים את היין שנפל לים כאילו הוא עומד לחוד במקומו.

ועתה דנה הגמרא בלשון התוספתא: **מאי "וכן"?**

הרי פשיטא כי כמו שחוששים לכך שעומדים המים במקומם לענין טבילת האדם, שלא תועיל לו, הוא הדין לענין טומאת הככר שנפלה באותו מקום אחרי טבילתו של הטמא בו. ומה התחדש בכך?!

ומבאר הגמרא, שהוצרך התנא להשמיענו זאת, כי —

מהו דתימא, התם, בטבילת אדם במקום נפילת היין, סברא היא שאינו נטהר, כי אמרינן **אוקי גברא אחזקה**,⁽⁵⁾ וכיון שהיה טמא ודאי, ואילו טבילתו היא ספק טבילה, מאחר שיש לחוש שמא היין במקומו עומד,

"זריעה" של היין במים], אינה מועילה כאן, לפי שרק מים נחשבים כמחוברים [או כ"נזרעים"] למי המקוה, ולא שאר אוכלים או משקים. ריטב"א, ורא"ש בפרק מרובה סימן ג.

5. הבאנו לעיל קושית הריטב"א, לרש"י, הסובר ש"לא עלתה לו טבילה", פירושו, משום גזירת י"ח דבר, שגזרו חכמים לטמא כל אדם טהור הבא ראשו ורובו במים שאובין. ואם כן, אדם זה נטהר מטומאתו, ונכנס לטומאה חדשה. ואין זו "חזקת גברא" הקודמת.

וכתבו האחרונים שרש"י לשיטתו בכל דוכתי, שמחזיקין מאיסור לאיסור, וכן נאמר מטומאה לטומאה.

ויש שאמרו, שהרי זה כטובל ושרץ בידו, שאין זו טומאה חדשה. אלא שלגבי תרומה לא נטהר עדיין מטומאתו.

אך האמת בזה, שרש"י גורס חבית יין, וכל קושית הריטב"א לפי הגירסא מים. שהרי בין אין השקה, ועיין בשיעורי הגר"ש רוזנבוסקי שהאריך בפרטי סוגיא זו והמסתעף ממנה.

דברי רבי מאיר. (6)

החכמים אומרים: אין לוקין אלא ארבעים, משום "כאשר זמם".

אבל על "לא תענה" אינם לוקין, היות והוא בא לאזהרת עדים זוממין, ועונשן הוא כאשר זממו, וכדמפרש בגמרא.

גמרא:

והוינן בה: בשלמא לרבנן, שאמרו ברישא, ב-ת אין העדים (8) לוקים ומשלמים, יש להם מקור לכך. היות ו"כדי רשעתו" כתיב, ולמדנו מכאן כי רק משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות.

ולכן אין העדים נענשים בשני עונשים.

אלא רבי מאיר, שאמר לוקה ומשלם —

והחכמים אומרים: כל המשלם — אינו לוקה! אין מענישין שני עונשים על מעשה אחד, דכתיב "כדי רשעתו", ודרשינן, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ולכן נענשים לשלם כאשר זממו, ונפטרים מעונש המלקות.

[אך אין לומר שילקו ולא ישלמו, כמו דקיימא לן שלוקה ואינו משלם, לפי שכאן ריבתה התורה במפורש שעדים זוממין משלמים. כמבואר בכתובות לב א. רש"י].

ב. עדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים, ונמצאו זוממין — לוקין שמונים.

ארבעים משום שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", (7) וארבעים משום "ועשיתם לו כאשר זמם", דברי רבי מאיר.

6. כך פירש"י.

והקשו עליו תוס' (בכתובות לב ב) ורמב"ן וריטב"א כאן: מה נפקא מינה אם המלקות משום א' או ב' שמות. ואדרבא בשם אחד יש סברא לחייב יותר, שכך נאמר בתורה שחייב שתיים.

ותירצו תוס' וריטב"א שמשני שמות אי אפשר לקיים פסוק אחד ולבטל שני. אך בשם אחד אפשר לקיים העונש בחלקו.

והרמב"ן פירש שאין לא תענה ניתן לאזהרה על עונש כאשר זמם, ולכן לוקה עליו בנפרד, שאילו היה בא לאזהרה לא היו לוקין עליו.

והתוס' בכתובות פירשו עוד, שלא נכתבו התשלומין בסמוך למלקות, ולכן אין זה חשוב כלאו הניתק לעשה. ולא נפטר בעונש כאשר זמם, ממלקות על הלאו.

ועיין פני יהושע, שאף לרש"י לוקה גם בשם אחד, ורבי מאיר רק מבאר כיצד לומדים ממוציא שם רע. אך בכתובות כתב רש"י להדיא שרק בשני שמות לוקין.

7. הבאנו לעיל (בדף ב ב) דברי המאירי, שלרבי מאיר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. והריטב"א חולק וסובר דהטעם לחייב הוא מדכתיב "והצדיקו", כמבואר שם לעיל.

והאריכו רבותינו (בקה"י סימן א' ובשיעורי הגר"ש) לבאר המחלוקת, אם "והצדיקו" מלמד שלוקים על לא תענה אף שאין בו מעשה. או שהוא רק בא לחייב מלקות במקום שאי אפשר לקיים כאשר זמם.

8. היינו ברישא, אבל על מה שאמרו בסיפא